

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА»**

**SOME ASPECTS OF THE LEGISLATIVE DEFINITION OF THE CONCEPT
«UNCERTAINTY BENEFIT»**

**Павленко Т.А.,
к.ю.н., доцент,**

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

*старший науковий співробітник сектору дослідження
кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

Стаття присвячена висвітленню проблеми законодавчого закріплення поняття «неправомірна вигода». Установлено, що «неправомірна вигода» має певні ознаки: а) перелік цінностей (благ) – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру; б) перелік можливих діянь із цими цінностями – їх обіцяють, пропонують, надають або одержують; в) указівка на незаконність – без законних на те підстав. Визначено, що при закріпленні на законодавчому рівні поняття «неправомірна вигода» були порушені основні принципи законодавчої техніки.

Ключові слова: неправомірна вигода, грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру.

Статья посвящена освещению проблемы законодательного закрепления понятия «неправомерная выгода». Установлено, что «неправомерная выгода» имеет определенные признаки: а) перечень ценностей (благ) – денежные средства или иное имущество, преимущества, льготы, услуги, нематериальные активы, любые другие выгоды нематериального или неденежного характера; б) перечень возможных действий с этими ценностями – их обещают, предлагают, предоставляют или получают; в) указание на незаконность – без законных на то оснований. Определено, что при закреплении на законодательном уровне понятие «неправомерная выгода» были нарушены основные принципы законодательной техники.

Ключевые слова: неправомерная выгода, денежные средства, иное имущество, преимущества, льготы, услуги, нематериальные активы, любые другие выгоды нематериального или неденежного характера.

The article is devoted to the issue of legislative consolidation of the concept of «unlawful profit». It has been established that «unlawful profit» has certain features: a) a list of values (benefits) such money or other property, benefits, services, intangible assets, any other benefits of intangible or non-monetary nature; b) a list of possible acts with these values. They are promised, offered, given or received; c) an indication of illegality without legitimate reasons.

It has been determined that the concept of «unlawful profit» was fixed at the legislative level and violated the basic principles of legislative technique such as specificity, definiteness of the wording of the law, logical sequence of the rules of the law, consistency of the law with each other, and with other legislative acts; clarity and completeness of the wording of the law; the statement of the rules of the law is simple and accessible to a competent person in the language; minimizing the number of laws (the number of laws on the same issue in the same area should be as small as possible); the unity of legal terminology (the whole text of the law should apply a single terminology).

It is noted that taking into account the artificiality of replacing the notion of «wrongful advantage» provided by a number of international conventions with the notion of «wrongful benefit» in domestic law. It is necessary to bring the official translations of international conventions ratified by Ukraine and national legislation in line with the law.

The inconsistency in the legislative definition of the criminal legal concept of unlawful benefits in the Notes to Art. 160, 354 and 364-1 of the Criminal Code of Ukraine. In particular, the word «money or other property» is used as a subject of bribing voters, referendum participants, and in all other cases the phrase «money or other property» is indicated in terms of bribery.

The necessity of the introduction of appropriate changes to Part 2 of the Notes to Art. 354 of the Criminal Code of Ukraine. It is proposed to lay down part 2 of the Notes to Article 354 of the Criminal Code of Ukraine in such way: «The unlawful gain in this article and in Articles 364, 364-1, 365-2, 368, 369, 369-2, 370 of the Criminal Code of Ukraine should be considered as cash or other property, benefits services, intangible assets and any other benefits of immaterial or non-monetary nature which offer, promise, grant or receive without legal justification».

Key words: unlawful profit, such money or other property, intangible assets, any other benefits of intangible or non-monetary nature.

Однією з найгостріших проблем сучасного українського суспільства є проблема подолання корупції. Задля її вирішення Верховна Рада України прийняла низку законів, що мали б сприяти розв'язанню цього питання. Зокрема, у 2009 році Кримінальний кодекс України (далі – КК) було доповнено новим розділом VII-А «Злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» і внесено зміни до низки статей цього Кодексу [1]. Саме цим Законом у КК було введено нове поняття – «неправомірна вигода». Введення в дію норм, що передбачались цим Законом, було складним, а їх дія рекордно короткою [2, с. 120]. Проте законодавець не відмовився від поняття «неправомірна вигода». Тож на сьогодні ми маємо в законодавстві категорію, що

є складним системним поняттям, яке об'єднує велику кількість різних категорій і потребує роз'яснення. І не зважаючи на те, що наукова спільнота не залишає поза увагою проблему визначення поняття та змісту неправомірної вигоди, зокрема цій проблемі присвячували свої праці Ю.В. Гродецький, В.М. Киричко, Г.С. Крайник, Я. Ризак, М.І. Хавронюк, С.В. Якимова та багато інших, залишається широке коло питань щодо законодавчого закріплення поняття «неправомірна вигода».

Метою статті є виявлення та аналіз проблеми законодавчого закріплення поняття «неправомірна вигода» та надання на цій основі певних рекомендацій.

Щодо законодавчого визначення поняття «неправомірна вигода», то законодавець надає його в примітках до трьох статей КК України: ст. 160 «Підкуп виборця,

учасника референдуму», ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації», ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми».

У Примітці до ст. 160 КК України зазначено, що під неправомірною вигодою у цій статті слід розуміти кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує три відсотки розміру мінімальної заробітної плати, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. За ч. 2 Примітки до ст. 354 КК України під неправомірною вигодою в цій статті слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. Згідно з Приміткою до ст. 364-1 КК України під неправомірною вигодою в цій статті та статтях 364, 365-2, 368, 369, 369-2 та 370 КК України слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

З наведених законодавчих визначень неправомірної вигоди можна провести певне узагальнення і визначити, що як неправомірну вигоду законодавець пропонує розглядати: 1) грошові кошти; 2) інше майно; 3) переваги; 4) пільги; 5) послуги; 6) нематеріальні активи; 7) будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру. При цьому слід підкреслити, що зазначене може виступати предметом підкупу лише за умови, що його пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Тож, певно, можна погодитись з Ю.В. Гродецьким, що «неправомірна вигода» має певні ознаки: а) перелік цінностей (благ) – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи; б) перелік можливих діянь із цими цінностями – їх обіцяють, пропонують, надають або одержують; в) указівка на незаконність – без законних на те підстав; г) вартісні характеристики цінностей – безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову [2, с. 120], але лише в частині трьох перших ознак, з урахуванням поточної редакції КК України.

Дослідимо зміст окремих термінів, що входять у законодавче формулювання неправомірної вигоди.

Що стосується розуміння «грошові кошти», то з урахуванням положень ч. 1 ст. 192 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) та того факту, що до неправомірної вигоди законодавець відносить «інше майно», можемо констатувати, що грошові кошти є різновидом майна. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 192 ЦК України гроші (грошові кошти) є законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. Згідно з ч. 2 ст. 192 ЦК України іноземна валюта також може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом. Як зазначає С.В. Якімова, грошові кошти – це готівка, кошти на рахунку в банках та депозити до запитання. Під готівкою розуміють валюту України та іноземну валюту у вигляді грошових коштів. Валюта України – це грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу. Іноземна валюта – це іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучені з нього, але підлягають обмінові на

грошові знаки, які перебувають в обігу, іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу; кошти в грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України; платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або монетарних металах [3, с. 295].

Як зазначає Ю.В. Гродецький, вітчизняне законодавство передбачає біля двох десятків визначень поняття «майно» [2, с. 121]. Так, наприклад, ЦК України у ст. 190 визначає, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. У ч. 2 ст. 190 ЦК України визначено, що майнові права є неспоживною річчю, майнові права визнаються речовими правами. Згідно ч. 1 ст. 139 Господарського кодексу України майном у цьому Кодексі визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Крім того, не можна забувати і про визначення поняття «майно» й на міжнародному рівні. Зокрема, відповідно до п. d ст. 2 «Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції», яка була ратифікована нашою державою Законом України від 18.10.2006 № 251-V «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них [4]. Ми розділяємо позицію Ю.В. Гродецького, що у зв'язку із ситуацією, яка склалася з різним визначенням поняття «майно», виникає проблема вибору однозначного вихідного тлумачення. А відтак така ситуація не сприятиме встановленню чіткого змісту поняття «майно» [2, с. 121].

А от щодо визначення переваг та пільг, такого різноманіття визначень немає. За Великим тлумачним словником сучасної української мови, «перевага» розуміється в трьох значеннях: 1. Як якість, властивість, що вигідно відрізняє кого-, що-небудь від когось, чогось. Володіння вищими якостями порівняно з ким-, чим-небудь. 2. Більша, ніж у кого-небудь, кількість (війська, техніки і т. ін.); переважання в кількості. 3. Виключне, особливе право на що-небудь; привілей [5, с. 901]. Науковці поняття «переваги» трактують як особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших [6, с. 797]. С.В. Якімова зазначає, що синонімами переваги є «пріоритет», «привілей», «першість», «вищість», «виключне право». Переваги можуть полягати в праві на позачергове або першочергове одержання матеріальних благ чи послуг або пільг, які належать особі [3, с. 295]. На рівні ж нормативного закріплення поняття «перевага» надається лише в абз. 57 п.1.10 Правил дорожнього руху: «Перевага – право на першочерговий рух стосовно інших учасників дорожнього руху» [7]. І тут ми повністю підтримуємо Ю.В. Гродецького [2, с. 122], що в контексті визначення поняття «неправомірна вигода» користуватися таким визначенням переваги аж ніяк неможливо. Тож знову маємо неоднозначну ситуацію щодо розуміння того, що ж слід розуміти під перевагами при визначенні неправомірної вигоди.

Що стосується визначення поняття «пільги», то вони встановлені законодавством для різних категорій осіб і полягають у звільненні їх від певних обов'язків або в наданні додаткових можливостей майнового чи немайнового характеру [8]. Деякі науковці говорять про те, що пільги є

частиною переваг. Надання пільг є формою соціальної підтримки, спрямованої на забезпечення достатнього життєвого рівня, за умови, що дохід таких осіб не перевищує встановленої величини або є додатковою гарантією у зв'язку з особливими умовами праці [3, с. 295]. Що стосується викремлення видів пільг, то науковці виділяють різну їх кількість. Так, С.В. Якимова відповідно до положень чинного законодавства України розрізняє, зокрема, такі види: митна пільга; податкова пільга; пільга щодо сплати судового збору, який справляється на усій території України за поданням заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включается до складу судових витрат; пільга на проведення безплатного капітального ремонту власних житлових будинків і квартир; пільги на безплатне паркування і зберігання транспортних засобів; пільгове довготермінове кредитування молодих сімей та одиноких молодих громадян на будівництво (реконструкцію) і придбання житла; пільгове кредитування для здобуття вищої освіти; пільги учасникам АТО, ветеранам війни, особам, притриманим до них тощо. При цьому пільги можуть надаватися не лише фізичним, але й юридичним особам [3, с. 295]. М.Б. Желік виділяє соціально-трудова, соціально-побутова, житлово-комунальна тощо [9, с. 131]. М.І. Хавронюк виділяє пільги майнового та немайнового характеру. До майнових науковець відносить пільги, що надаються у вигляді додаткових виплат, повного або часткового звільнення окремих категорій громадян від обов'язкових платежів. Немайновими вважає пільги у вигляді додаткових оплачуваних відпусток, скорочення робочого часу тощо. При цьому науковець наголошує, що немайновими ці пільги названі досить умовно [8]. І з цим важко не погодитися.

Послуги – це здійснена на замовлення споживача та з метою задоволення його особистих потреб діяльність із надання чи передачі споживачеві певного, визначеного договором, матеріального чи нематеріального блага або результат економічної діяльності, яка не створює товар, але продається та купується під час торговельних операцій («транспортні послуги», «послуги, житлово-комунальні», «послуги в галузі охорони здоров'я», «послуги з оцінки відповідності», «послуги з технічного сервісу послуги у закладах ресторанного господарства», «послуги мобільного зв'язку та доступу до мережі Інтернет», «ритуальні послуги», «фінансові послуги», «соціальні послуги» тощо) [3, с. 296]. Слід зазначити, що послуга як правова категорія має певні ознаки. Зокрема, М.І. Хавронюк виділяє такі: 1) це діяльність, пов'язана із задоволенням потреби особи; 2) це матеріальне благо, оскільки створюється корисний ефект матеріального характеру, має особливу споживчу вартість (задоволення потреб особи); 3) послуга, яка не має майнового вираження, адже набувається і споживається в процесі її надання, а тому не може бути передана іншій особі [10, с. 35].

Що стосується визначення поняття «нематеріальні активи», то з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» № 1797-VIII від 21 грудня 2016 р. [11] ситуація істотно ускладнилась. Оскільки цим законом прибрали нормативне визначення нематеріальних активів, зокрема п.п. 14.1.120 ст. 14 Податкового кодексу України (далі – ПК), в якому надавалось трактування даного поняття, було виключено. За положеннями цієї норми нематеріальні активи визначались як право власності на результати інтелектуальної діяльності, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, в тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами. І хоча у п.п. 1.1. ст. 1 ПК України визначено, що ПК Укра-

їни регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства, з приводу чого в певного кола науковців, можливо, виникали сумніви щодо можливості застосування названої дефініції у кримінальному праві [12, с. 259; 2, с. 122], проте ця норма була певною відправною точкою для надання такого визначення поняття «нематеріальні активи» в кримінальному праві. На сьогодні до нематеріальних активів можна віднести: права користування природними ресурсами; права користування майном; права на комерційні позначення, крім тих, витрати на придбання яких визнаються роєліті; права на об'єкти промислової власності; авторське право та суміжні з ним права; інші нематеріальні активи (право на ведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо); гудвіл (вартість ділової репутації), вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо [3, с. 296].

Слід зазначити, що, як звертає увагу більшість науковців, згідно з положеннями цивільного законодавства немайнові особисті права невід'ємно пов'язані з майновими [13; 14, с. 66].

З наведених положень щодо визначення неправомірної вигоди можна зробити певні висновки.

Як відомо, текст і зміст закону має бути побудований із дотриманням вимог законодавчої техніки, а саме системи методів, прийомів та правил розробки законодавчих актів і надання їм оптимальної форми.

На наш погляд, деякі основні принципи законодавчої техніки, які мали б бути дотримані при встановленні законодавчого закріплення поняття «неправомірна вигода», порушено, а саме: конкретність, визначеність формулювань закону; логічна послідовність викладення норм закону; норми мають бути пов'язані між собою за змістом, логічно впливати одна з одної; узгодженість норм закону як між собою, так і з іншими законодавчими актами; ясність (зрозумілість) та повнота формулювань закону; викладення норм закону простою і доступною для грамотної людини мовою; мінімізація кількості законів: кількість законів з одного і того ж питання в одній і тій же сфері має бути якомога меншою; єдність законодавчої термінології: по всьому тексту закону має застосовуватися єдина термінологія.

Порушення зазначених принципів підтверджується, зокрема, наступним.

По-перше, якщо проаналізувати положення низки міжнародних конвенцій (наприклад, ст. 3 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [15]; ст. 15 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції [4]), то ми побачимо штучність заміни поняття «неправомірна перевага», що передбачено цими конвенціями, на поняття «неправомірна вигода» у вітчизняному законодавстві. Як відзначає Я. Ризак, вітчизняний законодавець допускає непослідовність, вживаючи різні терміни для позначення одного і того ж поняття, вносячи непотрібну плутанину, адже згідно з наведеним вище визначенням неправомірної вигоди переваги є лише одним із можливих її різновидів [16].

По-друге, як досить чітко зазначила С.В. Якимова, в законодавчій дефініції кримінально-правового поняття неправомірної вигоди як предмета підкупу виборців, учасників референдуму використовується словосполучення «кошти чи інше майно», натомість в усіх інших випадках

щодо підкупу зазначається словосполучення «грошові кошти чи інше майно». У примітках до ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» КК України та ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації» КК України до переліку неправомірної вигоди, зокрема, включено будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру. Натомість у примітці до ст. 160 «Підкуп виборця, учасника референдуму» КК України у формулюванні поняття неправомірної вигоди відсутнє посилання на будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру [3, с. 296–297]. Здавалось би, на перший погляд, не значні розбіжності у формулюванні поняття «неправомірна вигода» свідчать про порушення зазначених принципів законодавчої техніки, що може суттєво ускладнити практику застосування зазначених норм. Це може потягти за собою безліч питань щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

По-третє, визначення поняття «неправомірна вигода», надані в примітках до статей 354 та 364-1 КК України, є ідентичними. Що також є свідченням порушення принципів законодавчої техніки. Деякі науковці, зокрема С.В. Якимова, пропонують, для усунення такої неузгодженості, примітку до ст. 364-1 КК України вилучити [3, с. 297]. З таким підходом автоматичного вилучення Примітки навряд чи можна погодитись. Так, у Примітці до ст. 160, і у ч. 2 Примітки до ст. 354 КК України мова йде про те, що визначення поняття «неправомірна вигода» розповсюджується лише на ці конкретні статті. З тексту Примітки до ст. 364-1 КК України зрозуміло, що поняття неправомірної вигоди, надане в ній, розповсюджується

на цю статтю та статті 364, 365-2, 368, 369, 369-2, 370 КК України. Якщо автоматично вилучити Примітку до ст. 364-1 КК України, то незрозуміло, яким же визначенням неправомірної вигоди слід керуватись при застосуванні статей 364, 364-1, 365-2, 368, 369, 369-2, 370 КК України. Тож логічно було б не просто вилучити Примітку до ст. 364-1 КК України, а й внести відповідні зміни до ч. 2 Примітки до ст. 354 КК України, зазначивши, що «під неправомірною вигодою в цій статті та статтях 364, 364-1, 365-2, 368, 369, 369-2, 370 КК України слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав».

Підсумовуючи викладене, пропонуємо такі висновки. 1. Враховуючи штучність заміни поняття «неправомірна перевага», що передбачено низкою міжнародних конвенцій, на поняття «неправомірна вигода» у вітчизняному законодавстві, є необхідність приведення у відповідність офіційних перекладів міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною, і національного законодавства. 2. Як неправомірну вигоду, з урахуванням положень КК України, необхідно розглядати: 1) грошові кошти; 2) інше майно; 3) переваги; 4) пільги; 5) послуги; 6) нематеріальні активи; 7) будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру. При цьому слід підкреслити, що зазначене може виступати предметом підкупу лише за умови, що його пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. 3. Є необхідність у вдосконаленні чинного кримінального законодавства в контексті визначення поняття «неправомірна вигода» задля усунення порушення основних принципів законодавчої техніки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 р., № 1508-VI. Офіційний вісник України. № 53. Ст. 1824.
2. Гродецький Ю.В. Поняття неправомірної вигоди у кримінальному праві України. Проблеми законності. 2013. № 119. С. 120.
3. Якимова С.В. Про систематизацію ознак неправомірної вигоди як предмета підкупу за кримінальним кодексом України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2015. № 813. С. 295, 292–298.
4. Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V від 18.10.2006. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/page.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь, ВТФ «Перум», 2005. 1728 с.
6. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. Комент. : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. X.: Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 2013. С. 797(1040 с.)
7. Правила дорожнього руху, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF>.
8. Науковий висновок щодо способу застосування Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/5059->
9. Желік М.Б. Обсяг поняття «неправомірна вигода» за кримінальним правом України. Наше право. 2016. № 1. С. 131 (С. 129–133).
10. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». К.: Атіка, 2011. С. 35.
11. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» № 1797-VIII від 21 грудня 2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>.
12. Кримінальне право України: особл. ч.: підруч. - 4-те вид., перероб. і доп. / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. X.: Право, 2010. С. 259. (608 с.)
13. Крайник Г.С. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів в Україні. Питання боротьби зі злочинністю. 2014. Вип. 27. С. 192–201.
14. Киричко В.М. Кримінальна відповідальність за корупцію. X.: Право, 2013. С. 66 (424 с.)
15. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. Конвенцію ратифіковано із заявою Законом № 252-V від 18.10.2006. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
16. Ризак Я. Предмет комерційного підкупу за Кримінальним кодексом України [Текст]. Вісник Національної академії прокуратури України: проблеми сьогодення, теорія, практика, життя академії. 2012. № 1. С. 122 (С. 121–127).